

Rysstarr – ny art för Sverige

Hur rysstarran kommit till sydöstra Öland är svårt att veta, men vad vi säkert vet är att Ölands växtvärld aldrig upphör att förvåna!

ULLA-BRITT ANDERSSON & THOMAS GUNNARSSON

I maj 2005 hade styrelsen i Svenska Botaniska Föreningen en tankesmedja på Öland. Inomhusmöten med tankar om föreningens framtid varvades med exkursioner på ett vårfagert Öland. Som lokala värddar ville vi gärna visa styrelsen den unika sjömarken vid Stenåsabadet i Stenåsa socken på sydöstra Öland. På lokalen hade vi tidigare funnit diverse spännande strandmaskrosor *Taraxacum* Sect. *Palustria*. Vid besöket såg vi en blommande *Carex*-art som ingen i sällskapet kunde artbestämma. Den liknade en klen ölandsstarr *C. ligerica* som hamnat i fel miljö. Växtplatsen kan närmast beskrivas som en kalkfuktäng. Vi tog ett belägg som vi med hjälp av Hylanders "Nordisk kärlväxtflora" bestämde till rysstarr *C. praecox*, tidigare inte funnen i Sverige! Det verkade för bra för att vara sant så vi visade vårt belägg för några andra botanister men ingen ville säkert uttala sig.

I maj och juli 2006 tog vi bättre belägg på arten som vi skickade till Thomas Karlsson på

Naturhistoriska Riksmuseet. Han kom snart med ett besked – det var rysstarr! Thomas hade granskat belägg från museets samlingar av rysstarr som han jämfört med vårt. I sina efterforskningar hittade han en artikel från 1921 där den flitige Rikard Sterner i *Acta Florae Sueciae* avhandlar både ölandsstarr och rysstarr. Sterner fastslår att det rör sig om två väl skilda arter, tidigare hade de båda varit sammanblandade i svensk litteratur. I artikeln nämner han ett belägg av rysstarr som ingår i Elias Fries' Herbarium normale volym 16 och som anges vara samlat av M. G. Sjöstrand på Öland utan närmare lokalangivelse. Sterner ställde sig skeptisk till uppgiften som han ansåg bero på en etikettförväxling. Men med facit i hand så kanske det var en riktig uppgift!

I södra Finland finns rysstarr etablerad på några lokaler dit den kommit med ryska trupper under kriget. Det finns ett fynd från Danmark och ett från Norge, i det senare fallet hade arten kommit in med barlast. Hur arten hamnat på Öland kan vi inte ens spekulera om. Med tanke på beståndets storlek, över 200 kvadratmeter, måste den ha funnits på platsen under lång tid. Sjömarken vid Stenåsa har hävdats på samma sätt genom bete i åtminstone tre tusen år.

Ett rikt bestånd av rysstarr hittades förra året i den artrika sjömarken i Stenåsa på sydöstra Öland. Arten växte på en yta av över 200 kvadratmeter och måste ha funnits länge på platsen. Foto: Thomas Gunnarsson. *Carex praecox* was found at Stenåsa on Öland in May 2005. This is the first Swedish find.

Rysstarr liknar närmast ölandsstarr som den står nära. Den skiljer sig bland annat genom att småaxen är färre och sitter ganska tätt.

Foto: Thomas Gunnarsson.

Carex praecox resembles the more common *C. ligerica* but differs, e.g., in having fewer and more closely placed spikes.

Arten hör hemma i östra och mellersta Europa, den går västerut till Frankrike, norrut till tyska östersjökusten, söderut till norra delen av Spanien, Italien och Balkan och österut till norra delen av Asien. Rysstarr finns också i våra baltiska grannländer.

Beskrivning av arten

Liksom sandstarr *C. arenaria* och ölandsstarr som den står nära har rysstarr flera småax som alla är lika, stråna kommer från en krypande jordstam. Den har två märken och honblommorna sitter överst i de enskilda axen, den sistnämnda karaktären delar den med ölandsstarr. Småaxen sitter 3–4 tillsammans i en ganska tät samling, hos ölandsstarr sitter de 6–7 i en mer långsträckt samling. Jordstammen är betydligt tunnare och smalare än den hos ölandsstarr. Stråna är tunna, bladen är blott 1 mm breda och något kortare än strået, i alla delar är den mer gracil än ölandsstarr. Det kala fruktgömmet är 2,5–3 mm långt och försett med en smal vingkant som löper ända till basen. Nerverna på fruktgömmet är svagt utvecklade. Fruktgömmet hos ölandsstarr är 4–4,5 mm långt, har i övre delen en tvärt avsatt och bred vingkant och kraftiga nerver. Fruktgömmena hos våra exemplar är dåligt utbildade vilket försvårar artbestämningen. Anledningen till den dåliga fruktmognaden kan vara att det rör sig om ett enda bestånd som är självsterilt. Många av beläggen i Riksmuseets samlingar från övriga Europa har också dåligt utvecklade frukter. Axfjällen är ungefär jämnlånga med fruktgömmet, rödbruna med grön- till brungul mittnerv och försedda med en bred vit hinnkant. Vårt belägg har något mörkare, nästan svartbruna axfjäll, men färgen lär kunna variera.

Följarter var: bergven *Agrostis vinealis*, hirsstarr *Carex panicea*, gullborste *Crinitaria lino-*

syris, tok *Dasiphora fruticosa*, rödsvingel *Festuca rubra*, vitmåra *Galium boreale*, luddkrissla *Inula britannica*, stubbtåg *Juncus compressus*, käringtand *Lotus corniculatus*, brunört *Prunella vulgaris*, smörblomma *Ranunculus acris*, älvväxing *Sesleria uliginosa*, östersjömaskros *Taraxacum balticum*, kalkmaskros *T. decolorans*, Langes maskros *T. langeanum*, våtmaskros *T. limnanthes*, liten kärrmaskros *T. litorale*, sumpmaskros *T. intercedens*, strandmaskros *T. suecicum* och smarluta *Thalictrum simplex* ssp. *tenuifolium*.

Rysstarren växer på en måttligt betad, tuvig kalkfuktäng. Uppe på tuvorna är floran mer torrängsartad. Arten växer mellan tuvorna, jordmånen består av ganska fin sand med en del humusinblandning. Växtplatsen kan tyckas vara alltför frisk för arten. I Flora Europaea beskrivs artens miljöer vara torra, sandiga och ibland gräsbevuxna. Rikard Sterner skriver att rysstarr kan växa på sandmark precis som sandstarr och ölandsstarr. Men den ”kan även anträffas på helt annan mark, såsom stenbundna backar, lerjordar

Rysstarr växer i kanten av tuvorna och bildar bestånd mellan dem. Lägg märke till de blommande småaxen.

Foto: Thomas Gunnarsson. *Carex praecox* forms patches on moist to mesic ground between drier tussocks on the pasture at Stenåsa.

o.s.v.” Kanske är därför växtplatsen vid Stenåsabadet inte så udda som kan tyckas vid ett första påseende. Bitvis växer arten ganska tätt, man ser en hel del sterila strån men också många blommande exemplar. Vägen ner till Stenåsabadet går nära lokalen och rysstarran finns endast norr om vägen. Vi har sökt den inom andra delar av området men inte påträffat den mer än på denna plats.

Sjömarken både söder och norr om vägen till Stenåsabadet är mycket artrik och hyser en hel del rödlistade och andra ovanliga växter av vilka kan nämnas: strandnål *Bupleurum tenuissimum*, östkustarv *Cerastium subvetrandrum*, grönkulla *Dactylorhiza viridis*, ölandsmåra *Galium oelandicum*, dvärgkämpar *Plantago tenuiflora*, toppjungfrulin *Polygala comosa*, åkermadd *Sherardia arvensis* och kalkkrassing *Sisymbrium supinum*.

- Ett stort tack till Thomas Karlsson på Naturhistoriska riksmuseet för all hjälp.

Litteratur

- Andersson, U.-B. & Gunnarsson, T. 2006. Rysstarr *Carex praecox* – funnen på Öland - ny art för Sverige. – *Krutbrännaren* 15: 55–57.
- Hylander, N. 1966. Nordisk kärlväxtflora II. – Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Sternier, R. 1921. *Carex ligetica* K. Gay. En floristisk och växtgeografisk studie. – *Acta Florae Sueciae* 1: 187–216.

Tutin, T. G., Heywood, V. H., Burges, N. A. m.fl. (red.) 1980. *Flora Europaea*. Vol. 5. – Cambridge Univ. Press, Cambridge.

ABSTRACT

Andersson, U.-B. & Gunnarsson, T. 2006. Rysstarr – ny art för Sverige. [*Carex praecox* – first Swedish find.] – *Svensk Bot. Tidskr.* 100: 242–244. Uppsala. ISSN 0039-646X.

The first Swedish find of *Carex praecox* is reported. A ca 200 m² large stand of this eastern and central European species was found in May 2005 at Stenåsa on Öland, SE Sweden.

Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson bor på Öland sedan drygt 25 år. De är amatörbotanister, verksamma

i Ölands botaniska förening, och ägnar sin fritid till att övervaka hotarter på Öland och inventera speciella grupper som maskrosor och röksvampar.

Adress: Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden
E-post: thomas_gunnarsson@telia.com